

IN MEMORIAM

ARADI NÓRA

(1924–2001)

A ravatal előtt állva mindig kénytelenek vagyunk szembenézni „a halál utáni valamitől” való rettegéssel. Itt nemcsak szépirodalomként értékeljük, hanem magunkra vonatkoztatva éljük át „a nem ismert tartomány, melyből nem tér meg utazó” kételyét. A horatiusi „non omnis moriar” sokféleképpen keresett vigaszára elsősorban magunk, mint szintén utazók szorulunk rá. Önmagunkat kell bátorítanunk azzal, hogy ami egy embertársunkban jó, nemes, a társak számára értékes volt, nem megy feledésbe, hanem tovább él az emlékezetben.

Tudjuk, hogy ez a bizakodás a halál túlélésébe vetett hit legelemibb, legkönnyebben belátható, legáltalánosabb formája. Ezért, a hírnévért küzd mindenki, aki szóval, tanítással vagy a közlés írásbeli formáiban dolgozik. Ennek a törekvésünknek felel meg az a szokásunk, hogy nem elégedünk meg gondolataink rögzítésével, hanem írásaink alá nevünket is odaírjuk. Aradi Nóra is azok közé tartozott, akiket ifjúságától kezdve foglalkoztatott a közlésnek ez a kényszere. Nevét és gondolatait írásművek: könyvek, tanulmányok, cikkek őrzik, s talán még inkább még elevebben tanítványai, akik egyetemi előadásait és gyakorlatait hallgatták. Magam részt vettem első, 1961-es kollégiumán, amelyből kollokváltam is. Innen tudom biztosan, hogy docensként, majd egyetemi tanárként három teljes évtizeden át működött az Eötvös Loránd Tudományegyetem Művészettörténeti Tanszékén. Az egyetemi oktatás fiatal felnőttekkel való, bonyolult, egyáltalán nem egyoldalú emberi kapcsolat, nagy toleranciát, nyitottságot igénylő kölcsönhatás. Aradi Nóra a modern művészet történetéről nem csak tényeket közölt, hanem igen széleskörű műveltséget, tágas nyelvtudást is hozott magával, de ugyanakkor megértéssel, belátással és segítséggel megszerezte magának a tanár–tanítvány viszonylatban létfontosságú bizalmat is. Újdonságot jelentett – s a magyar helyzettudat és tájékozódás számára is támpontot – a modern művészet kelet-európai történetére vonatkozó ismeretanyaga. Mindig világosan érzékeltük, hogy művészettörténeti értékrendjének hármasságát Nagybánya, Mednyánszky László és Farkas István festői kultúrája alkotta. A maga idejében kultúrpolitikai áttörés irányába mutató az első, sejtelmességében, zárkózottságában, tragikus színezetében közös a másik kettő. Mindenesetre, a személyes ízlésnek, vonzalomnak kifejezését Aradi Nóra írásaiban szinte mindig inkább tudományos érdeklődésként palástolta.

De ezen a ponton, a személyes vonzalom elfojtására, háttérbe szorítására irányuló, meglepően rejtőzködő szándék megállapításán túl nem lenne helyes itt személyiségének elemzésébe bocsátkoznom, hiszen az nem is az én feladatomban. Azért állok itt, hogy mindenekelőtt a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Intézetének, az egykori munkatársaknak és az utódoknak a nevében kifejezzem gyászunkat egykori igazgatónk s nyugalomba vonulása óta is aktív, munkánkban részt vevő, igen korrekt és kollegiális munkatársunk fölött, osszam családjának, férjének, gyermekeinek fájdalmát. Illő, hogy nemcsak az intézet kutatói, munka-

társi közössége nevében szóljak, hanem az akadémiai testület nevében is. Mindekelőtt a Filozófiai és Történettudományok Osztálya gyászolja benne sok éven át aktív tanácskozó tagját, akinek a tudományos minősítés korábbi rendszerében hosszú ideig éppoly fontos szerepe volt a művészettörténet képviselésében, mint a Művészettörténeti Bizottság tagjaként, szakfolyóirataink szerkesztőségében és szerzőként ezek munkájában. Az ELTE Művészettörténeti Tanszéke is gyászolja 1991-ben nyugalomba vonult professzorát.

A tudományszervező Aradi Nórának alighanem legjelentősebb – és reményeink szerint maradandó – eredménye a Művészettörténeti Kutató Csoport megszervezése volt, annak 1969-ben történt megalapítását követően. Az elmúlt évtizedben sokszor és sokfelől vonták kétségbe ennek a tudományos kutatásszervezési alakzatnak hasznát és értelmét. Ma mindenekelőtt a nemzetközi szinten találunk igazolást és támogatást. Az a tény, hogy a közgyűjteményektől és az oktatástól független kutatóintézeteknek mára már nemzetközi szövetsége is van, visszamenőleg is bizonyítja az akkor választott út helyességét. Sok tekintetben szerencsés is volt az intézet viszonylag késői létrejötte; feladatkörének mindenkor vállalható, ideológiamentes meghatározása és szervezetének, munkamódszereinek meglehetősen toleranciával való kijelölése. Nemcsak a magyar művészettörténet-írás korábban kialakult gyűjteményeinek és vállalkozásainak folytatásáról volt szó, hanem többféle felfogásnak és módszernek befogadásáról is. Mindez az igazgató személyes felelősségvállalását igényelte, s talán – idővel s a körülmények változásával egyre inkább – kialakult meggyőződésével szemben a sokféleség vállalását. A Kutatócsoportban mindenekelőtt a szaktudást, az anyagismeretet tisztelő légkör alakult ki. Ugyanakkor, a valaha sokat emlegetett „damaszkuszi út” tapasztalatai után különös hangsúllyal illik megállapítani, hogy Aradi Nóra számára nemcsak kurzus-meghatározta elem volt két jelző, a „szocialista” és a „munkás”. Egyiket sem tagadta meg utóbb sem.

Így válhatott a Művészettörténeti Intézet a magyarországi művészettörténeti kutatás egészének, számos kezdeményezésének gyűjtőhelyévé. Munkahelyet, feladatokat és lehetőségeket biztosított egy korszak válogatott művészettörténészei számára. Nem elsősorban kényszerrel, hanem önként is vállalt, értelmes feladatot jelentett a magyarországi művészet történetének összefoglalása, a művészettörténeti metódus kérdéseivel való foglalkozás. Az akkori lehetőségek között módunk nyílt a történeti Magyarország emlékanyagának gyűjtésére; ha lehetett, hivatalos kapcsolatok útján, ha kellett, akár szakszervezeti kirándulásokon. Az igazgatónó ott ült az Erdélybe, Szlovákiába mozgó szemináriumokként induló autóbuszokon is. Az élőknek ma jóleső érzés felidézni a sajnos, már távozott nagy egyéniségeknek, egykori vezető munkatársainknak emlékét. Szerencsére még számosabbak, s a huszonkét éven át Aradi Nóra vezette intézet első szakaszának szellemi közösségéhez tartoznak azok, akik időközben más pályára tértek, vagy visszavonultak az aktív munkától.

Most az itt lévők s a távolmaradtak nevében búcsúzó.

Marosi Ernő